

Finnország és Magyarország diákhitel rendszereinek közpolitikai elemzése

BIB 555

Finnország és Magyarország diákhitel rendszerének közpolitikai elemzése

Szerző:

Bántó Bíborka

Sapientia–Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Kolozsvár, Természettudományi és Művészeti Kar, Nemzetközi kapcsolatok és európai tanulmányok szak, alapképzés, I. évfolyam

Témavezető:

drd. Székely Tünde egyetemi gyakornok,

Sapientia–Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Természettudományi és Művészeti Kar – Kolozsvár, Jogtudományi és Európai Tanulmányok Tanszék

Tartalomjegyzék

BEVEZETŐ	4
1. A DIÁKHITEL RENDSZER AZ EURÓPAI UNIÓ ORSZÁGAIBAN.....	5
2. FINNORSZÁG ÉS MAGYARORSZÁG DIÁKHITEL RENDSZERÉNEK ELEMZÉSE	11
3. JAVASLATOK EGY OPTIMÁLIS DIÁKHITEL MODELL KIALAKÍTÁSÁRA	22

Bevezető

Dolgozatom témájaként a diákhitel, mint kiegyenlítő társadalmi és gazdasági eszköz közpolitikai elemzését választottam. A hallgatói hitelrendszer optimális modelljének kialakítása számos országban aktuális téma. Vannak országok, ahol ez már évek óta jól működő rendszernek bizonyult, viszont vannak olyan államok is, ahol jelen pillanatban is még a megfelelő modell kialakításán folyik a vita.

Kutatásom során különböző esettanulmányokat elemeztem különböző államok diákhitel rendszerére vonatkozóan. Ezen esettanulmányok segítségemre váltak abban, hogy javaslatokat fogalmazzak meg egy sikeresen működő hitelpolitikai rendszer kialakításában, amelynek kialakítására Romániában is lehetőség lenne, akár rövid távon is.

Úgy gondolom, hogy ennek kialakítása fontos lenne, hiszen a hallgatói hitelrendszer célja többek között az, hogy a román állam hosszú távon is biztosítsa az általánosan hozzáférhető, tömeges és minőségi felsőoktatás fenntarthatóságának feltételeit a román gazdaság fejlesztése érdekében, valamint többek között ilyen feltételnek tartom a hallgatói hitelrendszer, mint működőképes kiegyenlítő társadalmi és gazdasági eszköz bevezetését is.

Dolgozatom első részében a felsőoktatás finanszírozásának fontosságáról, valamint a diákhitel rendszer céljáról/céljairól írtam. Ezt követően szó esik az optimális diákhitel modell kialakításáról, és két ország esetében próbáltam elemezni, hogy milyen hatással van az ilyen típusú hitel a felsőoktatásra nézve. Választásom azért esett Finnországra valamint Magyarországra, mert ezen két ország esetében tudtam a legfrissebb adatokkal dolgozni, valamint számos esettanulmányban úgy jelenik meg, hogy ezekben az országokban az optimális diákhitel modellhez nagyon közel állót alkalmaznak. Magyarország esetében, a rendszer elemzésén kívül részletesebben tárgyaltam a hitel igénybevételének feltételeit, valamint a hitel folyósítására illetve törlesztésére vonatkozó szabályozásokat.

Az utolsó részben javaslatokat fogalmaztam meg egy optimális diákhitel modell kialakítására, valamint röviden felvázoltam, hogy Romániában eddig milyen lépések történtek a felsőfokú oktatásban résztvevő hallgatók számára a diákhitel finanszírozását illetően.

1. A diákhitel rendszer az Európai Unió országában

Minden ország elsődleges céljai közé tartozik a gazdasági fejlődés. A gazdasági fejlődés fellendítése stimulálható az innovatív kutatások, valamint a magasan képzett diplomásoknak köszönhetően. Ezen tény figyelembevételével érthető az, hogy miért kell nagy hangsúlyt fektetni az oktatás minőségének a javítására, valamint az oktatásban részt vevő diákok számának a növelésére. Mindezen célok elérésére azonban pénzügyi forrásra van szükség.

Az Európai Bizottság irányelvei közé tartozik a felsőfokú képzés finanszírozása Európában, a kitűzött cél pedig az, hogy az erre fordított összeg a nemzeti GDP 2%-át tegye ki.

A humán erőforrásba való elégtelen befektetés annak a kockázatát vonhatja maga után, hogy Európa nem lesz versenyképes olyan országokkal szemben, amelyek az oktatásra és a képzésekre magasabb összegeket költenek, és ezáltal az agyelszívás, vagyis a „brain drain” folyamatát segítik elő. 2007-ben, Dél-Koreában a 19-évesek 76%-a felsőfokú képzésben vett részt, ami jóval magasabb, mint bármelyik OECD ország esetében (az EU 19 esetében ez 29% volt).

2006-ban az EU 19 országában a felsőoktatás finanszírozására fordított összeg a GDP 1,3%-a volt, azonban ez arányaiban feleannyit jelent a Dél-Koreában ugyanerre fordított összeghez képest, amely a GDP 2,5%-a volt. Említésre méltó az a tény is, hogy Dél-Koreában a felsőoktatás finanszírozásának nagy része magánjellegű ráfordítás. Jelenleg az EU 27-ben a magánfinanszírozás mértéke jóval alacsonyabb, mint a legfontosabb versenytársak esetében, azaz Amerikai Egyesült Államok és Japán esetében.¹

A felsőfokú képzés finanszírozásának növekedése Európában, várhatóan magánforrásokból fog származni (az Európai Unióban a felsőoktatás terén a magánforrások aránya jelenleg alacsony, a GDP 0,2%-át teszik ki). Ezen típusú források felhasználása valószínűleg a tandíjak bevezetését vagy megnövelését fogja maga után vonni az Európai országokban.

¹ Barr, N., Berlinger, E., Dumcius, R., Gausas, S., Gilly, Gy., Macadie, H., Nemeslaki, A., Papp, E., Repeckaite, D. (2009): *Feasibility study on student lending*, 4. oldal

Az Európai Unióban a Dánia, Svédország valamint Finnország az a három állam, amely a GDP legnagyobb részét fordítja a felsőfokú oktatás finanszírozására a következő mértékben:²

- Dánia: a GDP 2,8%-át
- Svédország: a GDP 2,3%-át
- Finnország: a GDP 2,1%-át

A magánforrások felhasználásának egy másik hatása az, hogy megnövekedik a diákhitel intézmények szociális jelentősége, amelynek következtében megnövekedik a szegényebb családokból származó diákok részvétele a felsőfokú oktatásban vagy a felnőttképzésben.

A hallgatói hitelrendszer célja a következőképpen fogalmazható meg:

*A hallgatói hitelrendszer célja, hogy minden fiatal számára esélyt teremtsen a felsőoktatásban való részvételre, függetlenül az egyén, illetve családja anyagi teherviselő képességétől, valamint hogy a Kormány hosszú távon biztosítsa az általánosan hozzáférhető, tömeges és minőségi felsőoktatás fenntarthatóságának feltételeit az államok gazdaságának fejlesztése érdekében.*³

E célok hosszú távon is biztonságos és költséghatékony megvalósítása céljából, valamint a diákhitelrendszer méretei, társadalmi, gazdasági és költségvetési kihatásai miatt a hallgatói hitelrendszert a megfelelő állami intézmények és állami tulajdonú szervezetek bevonásával, valamint a *diákhitel intézmények* és ezen szervezetek közötti szoros együttműködés elősegítésével lehet létrehozni és működtetni, beleértve annak forrásteremtési, hiteligénylési, folyósítási és törlesztéssel kapcsolatos folyamatait.

A szakirodalom, valamint az empirikus eredmények azon álláspontot alakították ki, hogy ha a szolgáltatott hitel összegének visszaszerzési mechanizmusa biztosítva van egy hatékony költség, valamint társadalmi-biztonsági rendszer által, akkor a jövedelemfüggő hitel (income contingent loan-ICL) modellek hatékonyabbak a hagyományos jelzálog típusú modellekkel szemben.

² Vossensteyn, H. (2009): *Challenges in Student Financing: State Financial Support to Students – A Worldwide Perspective*, 172. oldal

³ A Magyar Köztársaság 119/2001-es Kormányrendelete, 1. oldal

Az első ország, ahol jövedelemfüggő hitel modellt vezettek be az egyetemi hallgatók felsőfokú oktatásának támogatását illetően az Ausztrália volt, melyet aztán Ausztria, Nagy Britannia, Svédország, Hollandia, Finnország, Magyarország és más országok is követtek.

Az Európai Unió célkitűzései közé tartozik, hogy a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdasága legyen, egy fenntartható gazdasági növekedést tegyen lehetővé, több és jobb álláslehetőséggel és erősebb szociális kohézióval. Az Európai Unió erre vonatkozó célkitűzései az „Európa 2020”-ban a következőképpen vannak megfogalmazva:

„...az EU-t egy intelligens, fenntartható és inkluzív (befogadó) gazdasággá változtatni, amely a munkaerő magas szintű alkalmazását, termelőképességét, és társadalmi-szociális kohézióját jelenti.” Ennek érdekében három erősítendő prioritást nevez meg a dokumentum:⁴

- intelligens növekedés: a tudás- és innováció alapú gazdaság fejlesztése
- fenntartható növekedés: egy erőforrás hatékonyabb, zöldebb és versenyképesebb gazdaság promóválása
- teljes növekedés: a gazdaság magas foglalkoztatási szintjének az elősegítése, a társadalmi-szociális és területi kohézió megvalósítása által.

Az Európai Bizottság Oktatási és Kulturális Főigazgatósága napirendre helyezte az optimális diákhitelrendszer kialakítását. 2009-ben, a zárójelentésben megfogalmazták, hogy miért van szükség az Európai Unió szintjén hitelprogramra, valamint milyen hozzáadott értéke, ellentétben a nemzetközi modellekkel.

Fontos annak a megértése is azonban, hogy miért jobb a diákhitel modell, mint a hagyományos, hallgatóknak nyújtott állami támogatás? Ezen kérdés megválaszolása előtt, meg kell említeni a felsőoktatást érintő legfontosabb stratégiai célkitűzéseket.⁵

1. Méret: a felsőoktatási szektornak elég nagynak kell lennie ahhoz, hogy megfeleljen az állampolgárok elvárásainak, amely egyrészt a felsőoktatásban elsajátítható készségek iránti munkaerőpiaci igényekből ered.

⁴ Barr, N., Berlinger, E., Dumcius, R., Gausas, S., Gilly, Gy., Macadie, H., Nemeslaki, A., Papp, E., Repeckaite, D. (2009): *Feasibility study on student lending*, 14. oldal

⁵ Barr, N., Berlinger, E., Dumcius, R., Gausas, S., Gilly, Gy., Macadie, H., Nemeslaki, A., Papp, E., Repeckaite, D. (2009): *Feasibility study on student lending*, 20. oldal

2. A felsőoktatás minőségének magasnak kell lennie.
3. A felsőfokú oktatásnak bárki számára elérhetőnek kell lennie, függetlenül az egyéni vagy családi jövedelmétől, aki képes részt venni ebben az oktatási formában, és valamint annak is, aki részt szeretne venni benne. Ez a célkitűzés hatékonysági szempontból is fontos.

A felsőoktatás finanszírozásának az egyik lehetséges eszköze a diákhitel. Lehet, hogy sokunkban felmerül azt a kérdés, hogy miért nem finanszírozható a felsőoktatás az állampolgárok által befizetett adókból, ugyanolyan módon, ahogyan az oktatási rendszer is finanszírozva van. Azért ugyanis, mert főleg az adókból való finanszírozásra való támaszkodás oda vezet(het), hogy a fent meghatározott célok egyikét sem lehet elérni. Sőt, annak okainak egyike, hogy eddig nem sikerült elérni ezeket a célokat, pontosan a túlzottan az adókra való támaszkodás volt.

A méretet illetően, egy fontos jelenlegi tény az is, hogy Európa-szerte a felsőoktatási rendszerek tömege veszíti el a politikai versenyt, amelyben a közpénzekért harcol, a nyugdíjakkal, egészségüggyel, iskolai oktatással szemben. Mindezek eredményeképpen tehát elmondható, hogy a finanszírozási hiány korlátozza a felsőoktatási rendszerek méretét számos országban. Végül, Az Európa 2020 kiemelt céljai közt szerepel az is, hogy a fiatalok felsőoktatásban való részvétele átlagosan 31%-ról 40%-ra emelkedjen.

Az adófizetőre való túlzott támaszkodás a hozzáférhetőséget illetően is számos problémát okozhat. Az adókból való finanszírozás nem bővíti a felsőoktatási rendszerben való részvételt. A legtöbb egyetem diákja a középosztály rétegeiből származik. Ez a tényállás a legtöbb országban, olyan országokban is, ahol nincsenek tandíjak, valamint azokban az országokban is, ahol az egyetemi hallgatók támogatásokban részesülhetnek, hogy fedezzék a megélhetési költségeiket. 2002-ben, Nagy-Britanniában, amikor a szegény családokból származóknak nem kellett tandíjat fizetniük, 81%-a azon fiataloknak, akiknek a szüleik szakemberek voltak, egyetemre jártak. Ezzel szemben azoknak, akik munkás szülőktől származtak, csupán 15%-a járt egyetemre.⁶

Az adókból való finanszírozásnak újraelosztó szerepe van, a szegényebb családoktól a gazdagabb családokhoz. Az államháztartás elosztása az egészségügyet, kötelező iskolai tanulmányokat illetően világos, hiszen mindenki élvezi a hasznot belőle. A felsőoktatás finanszírozása különbözik ettől, hiszen egyéni döntés következménye ez, hogy valaki részt vesz benne, vagy

⁶ Barr, N., Berlinger, E., Dumcius, R., Gausas, S., Gilly, Gy., Macadie, H., Nemeslaki, A., Papp, E., Repeckaite, D. (2009): *Feasibility study on student lending*, 21. oldal

sem, általában pedig a tehetősebb egyének azok, akik részt is vesznek benne. Így tehát az adó, amit a szegényebb emberek fizetnek, finanszírozza azon emberek képzését, akik jobb szociális háttérrel rendelkeznek.

Továbbá az adókból való finanszírozás negatív hatással van a hozzáférhetőségre, az „ingyen” felsőoktatásra való költekezés kizorítja azt a költekezést, ami valóban széles körű részvételt generálna. Ezzel szemben, a diákhitel- ha megfelelően van megtervezve- lehetővé teszi az egyéneknek, hogy átrendezzék a jövőbeli pénzügyi jövedelmük egy részét a felsőfokú tanulmányaik költségeiknek a finanszírozására.⁷

Az Európai Unió-szintű hitelprogram szükségességének egyik oka az, hogy a diákhitel rendszer szükséges feltétele az EU magasabb szintű szakpolitikáinak. A nemzetközi diákhitel modellek nem megfelelőek erre a célra. Annak ellenére, hogy számos országban nagyléptékű modellek léteznek (pl. Svédország, Hollandia, Nagy-Britannia, Magyarország), vannak olyan országok is, amelyek vagy nagyon korlátozottan, vagy abszolút nem rendelkeznek diákhitel rendszerrel. Léteznek olyan nemzetközi szakirodalomban ismert modellek is, amelyek nem alkalmazhatóak. Ilyenek azok például, amelyek korlátozva vannak méretben és számban. Ezen modellekkel kapcsolatos információkhoz általában nagyon nehezen lehet hozzáférni, valamint másik nehézség pedig az, hogy általában csak az adott ország hivatalos nyelvén találhatóak meg az erre vonatkozó információk.

A nemzetközi szakirodalomban ismert diákhitel modellek úgy vannak kialakítva, hogy az adott ország sajátos helyzetét tükrözzék. Egy ilyen jellemző az, hogy a diákhitel mértéke kapcsolatban van a belföldi megélhetési költségekkel, a kockázat felmérése pedig nemzetközi szinten van. Számos modell megfelelő, az adott ország diákhitellel kapcsolatos igényeit illetően, azonban a mobilitási céloknak azonban nem megfelelő. Ilyen eset az, ha egy szegényebb országban tanuló diák egy gazdagabb országban szeretne tanulni. Ennek fordított esetben sincs pozitív hatása az adott országra nézve.

Egy ország esetében a nagylelkű támogatások, vagy az állami garanciák a külföldi diákok beáramlásához vezetnek, aminek a kockázata az, hogy ez a jelenség nem tervezett költségeket von maga után az oktatási költségvetést illetően, amely eredetileg a belföldi megélhetési költségekre

⁷ Barr, N., Berlinger, E., Dumcius, R., Gausas, S., Gilly, Gy., Macadie, H., Nemeslaki, A., Papp, E., Repeckaite, D. (2009): *Feasibility study on student lending*, 23. oldal

volt tervezve. A mobilitást élvező diákok számára a hiteleknek adminisztratív és egyéb költségvonzatuk van, amely egy potenciális kockázati tényezőt jelent a nemzetközi modellek stabilitására nézve.⁸

Az államilag finanszírozott diákhitel-modellek a világon több mint hetven országban és régióban elterjednek számítanak. A diákhitel-modellek, általában a felsőoktatásban jelentősek, és a kormányzatoknak különös érdekeik fűződnek ennek megfelelő kialakítása, hiszen ezen modellek lehetővé teszik a hozzájárulást olyan halasztást nem tűrő politikai problémák megoldásainak soraira, amelyekkel a kormányzatok szembesülnek.

A diákhitelképesek a nemzeti költségvetésekre hárult nyomások enyhítésére, azáltal, hogy megkönnyítik a nagyobb költségmegosztást a tandíjak és egyéb egyetemi díjak emelkedése mellett. Ugyanakkor a diákhitelképesek lehetővé teszik a diákok számára a terhek elkerülését a növekvő tandíjak kifizetését illetően, valamint a hiteltörlesztések kifizetésének a késleltetését mindaddig amíg magas fizetésekre tesznek szert, ami általában a diplomát szerzőket megillet.

Mindezek következtében felszabadult források felhasználhatóak olyan területeken, amelyek nagyobb prioritást élveznek a társadalom számára, az oktatási szektorban van azon kívül, különösen kiemelve az alapfokú képzéseket. A nagyobb költségmegtérülések további forrásokat nyújthatnak a felsőoktatás fejlesztésére, a társadalmi igény növekedésének a befogadására a felsőoktatásban. A támogatott diákhitelképesek könnyebb hozzáférést jelentenek a felsőfokú oktatáshoz a hátrányos helyzetűeket illetően (szegényebbek, kisebbségi csoportok), a támogatott diákhitelképesek könnyebb hozzáférést jelentenek a felsőfokú oktatáshoz, így hozzájárulva a társadalmi egyenlőséghez. A hitelek továbbá kedvező feltételeket kínálnak egyéni területeken való továbbfejlődésre, amely aztán képzett munkaerőhöz vezet.⁹

Ahogy az előzőekben is szó volt róla, a diákhitel-modellek országonként különböznek. A különbség a modellek illetően úgy az alapul szolgáló célokban fedezhető fel, mint az olyan paraméterekben is, mint a szervezeti struktúra, kezdeti finanszírozási forrás, hallgatói lefedettség, hitelezési eljárás és visszafizetési módszer.

⁸ Barr, N., Berlinger, E., Dumcius, R., Gausas, S., Gilly, Gy., Macadie, H., Nemeslaki, A., Papp, E., Repeckaite, D. (2009): *Feasibility study on student lending*, 28. oldal

⁹ Shen, H., Ziderman, A. (2008): *Student Loans Repayment and Recovery: International Comparisons*, 3. oldal

2. Finnország és Magyarország diákhitel rendszerének elemzése

2.1. Finnország diákhitel rendszerének elemzése

A Finnországi diákhitel rendszer elemzésének alapjául a 2009-ben megjelent *Student Loans and Likelihood of Graduation: Evidence from Finnish Cohort Data* című tanulmány szolgált.¹⁰

Finnország azért is egy kiemelkedő eset a hallgatói hitelrendszer vizsgálata során, mert az 1992-es hallgatói támogatási reform következtében a hallgatók támogatását érintő változások hatására pozitív változás volt észlelhető az egyetemi évek elvégzésének időtartamát illetően is.

Elemzésem során egy 2009-ben elvégzett kutatást vettem figyelembe, amelynek középpontjában a reform következtében kialakult változások vizsgálata állt.

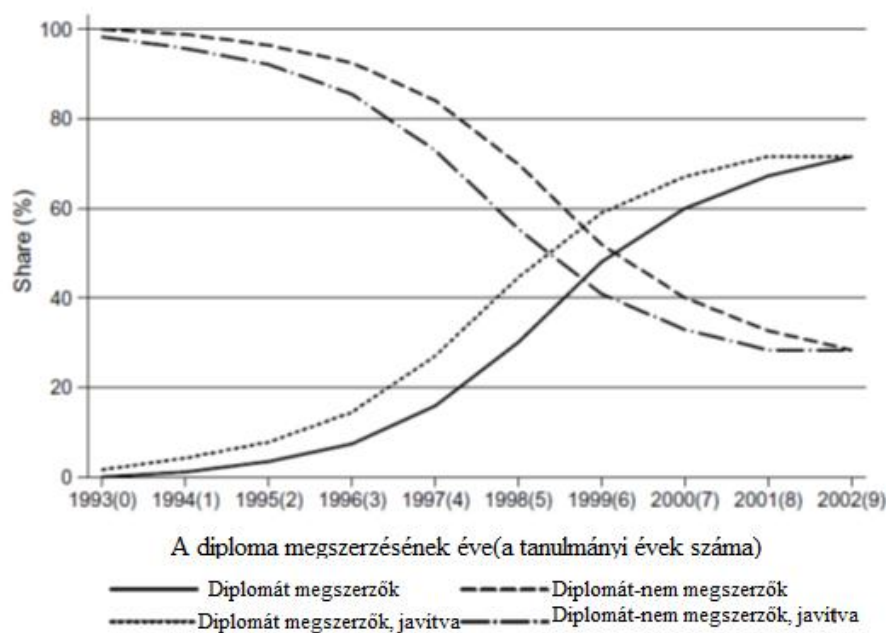
A legaktuálisabb adatok feldolgozása céljából azon egyetemi hallgatók viselkedésére került a figyelem, akik 1993-ban kezdték tanulmányaikat egy bizonyos Finnországi felsőfokú intézményben. Azért került erre a választás, mert ez volt az első generáció, amely a tanügyi reformváltás után kezdte tanulmányait. A felhasznált minta megközelítőleg 7.556 alanyt tartalmaz, a vizsgálati periódus pedig az 1993-2002 időintervallum közé sorolható. A mintában résztvevő egyetemi hallgatók 56%-a nő, akiknek életkoruk átlagosan 22 év. Az egyetemi hallgatók több mint fele (azaz 52%-a) gyengébb gazdasági helyzetű, szociális tényezőket figyelembe véve, a nagyrészüknél az apák nem rendelkeznek „felsőfokú” végzettséggel.

Fontos megemlíteni, hogy Finnországban a szociális háttér nem egy meghatározó tényező az felsőfokú oktatás követését illetően. Ami megfigyelhető viszont az, hogy a szociális háttér befolyásolja a diákokat a tanulmányi terület megválasztása során. Felmérések alapján, a gazdagabb családokból származó egyének nagy része természettudományok, valamint a technika iránt érdeklődik, amíg a szegényebb családok képviselői humántudományok, valamint egészségügyi területeken próbálják képezni magukat.

¹⁰ Ezen tanulmány alapján építettem fel dolgozatom ezen részét

A diákhitel elemzése során fontos figyelemmel követni azt, hogy az ilyen típusú támogatás milyen mértékben befolyásolja az egyetemi hallgatóknak a felsőfokú intézményben való részvételét, valamint az egyetem elkezdése és befejezése közti periódust.

A vizsgált periódus alatt, Finnországban a felsőfokú oktatás elvégzésének aránya majdnem teljesnek mondható. 1993 és 2002 között négy egyetemistából megközelítőleg három elvégezte az egyetemet. Az elvégzési periódus gyorsasága a következőképpen alakult (mértékegységnek véve a diplomaosztás évét valamint az egyetemi oktatás periódusát):

1. Ábra A diplomát megszerzők, és diplomát-nem megszerzők időbeli alakulása

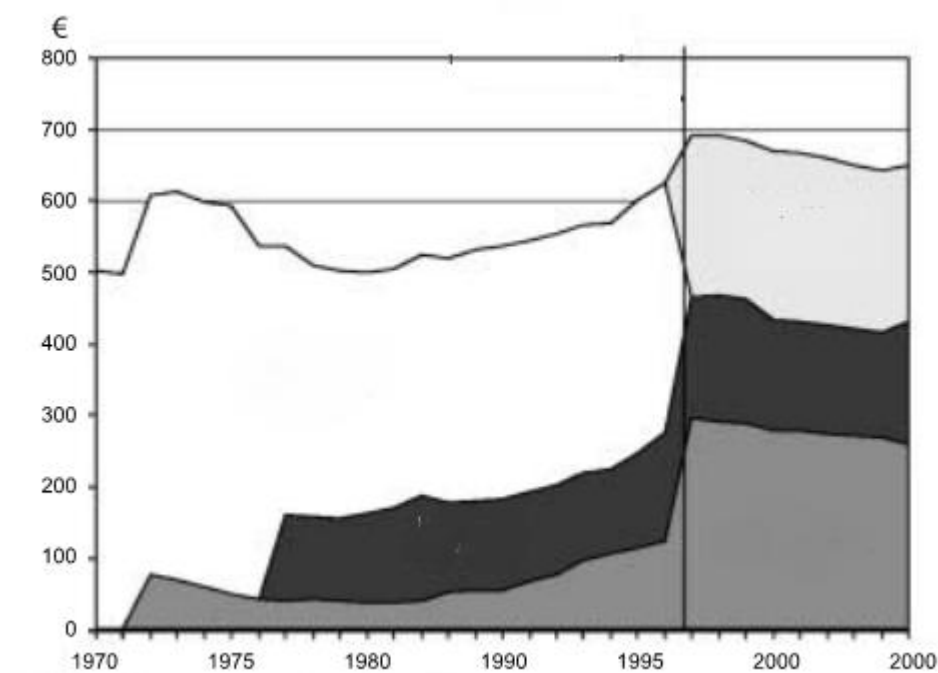
Forrás: Saját szerkesztés, Asplund, R., Abdelkarim, B.O. (2009): *Student Loans and the Likelihood of Graduation: Evidence from Finnish Cohort Data* alapján, 247. oldal

A nemek közti megoszlást illetően megemlíthető, hogy a nők átlagosan hamarabb elvégzik egyetemi tanulmányaikat, mint a férfiak, a nők esetében ez 5,4- a férfiak esetében pedig 5,8 évre becsülhető.

A végzettség időtartamát jelentősen befolyásoló tényező azonban a pénzügyi helyzet. A szülői támogatás Finnországban is a legjelentősebb részét képezi a hallgatók havi bevételének. Az egyetemi hallgatók pénzügyi függetlenségének elősegítésére viszont egy hallgatói támogatási

rendszerint dolgoztak ki, aminek értelmében azon egyetemi hallgatóknak, akik felsőfokú intézményben tanulnak, joguk van az állami által biztosított diákhitelhez (amelyet egy bizonyos költség kísér).

A diákhitel igénybevételének összege jelentősen megnövekedett, amelyet az alábbi ábra szemléltet:

2. Ábra A hallgatói pénzügyi támogatás maximális havi összege (euroban)

Forrás: Saját szerkesztés, Asplund, R., Abdelkarim, B.O. (2009): *Student Loans and the Likelihood of Graduation: Evidence from Finnish Cohort Data* alapján, 248. oldal

Amint a fenti ábrán is látható, egy másik fontos összetevője az egyetemi hallgatók pénzügyi forrásainak Finnországban a részmunkaidős állás. Ennek a finanszírozási forrásnak oly nagy szerepe van a hallgatók köreiben, hogy szociális vagy gazdasági szemponttól függetlenül, kihasználják ezt a lehetőséget. Már az egyetemi oktatás első évétől kezdődően részmunkaidőben dolgozik a diákok több, mint fele:

1993-ban, a beiratkozott egyetemi hallgatók 71%-ának hangsúlyos mértékben származott bevétele az ilyen típusú munkából. Ahogyan a fenti ábrán is látható, a részmunkaidőben dolgozó

hallgatók száma az évek során folyamatos növekedést mutatott, majd a már említett diákhitel igénybevételének kezdetével stagnálni kezdett.

Azon egyetemisták, akik már tanulmányaik elkezdésének első évétől részmunkaidős állásokban dolgoznak, általában az alacsonyabb szociális rétegű családokból származnak. Átlagosan véve azonban, Finnországban, az egyetemi hallgatók bevételei a tanulmányok elkezdésének első éveiben alacsonynak mutatkoznak. Ez olyan kritériumnak tekinthető, amely befolyásolta a diákhitel maximális határának a leszögezését. A vizsgált periódus alatt, a tanulmányok kezdetekor az évi átlagos bevétel megközelítőleg 3.800 euro. Ezen összeg jelentősebben növekedett azon diákok esetében, akik elvégezték a felsőfokú képzést, mint azok esetében, akik nem.

A Finnországi Tanügyminisztérium által végzett felmérés alapján, a részmunkaidős munkavállalás fő oka, hogy a hallgatók el akarják kerülni a diákhitel felvételéből származó adósságot.

A diákhitel azonban egy nagyon fontos finanszírozási forrás a szegény családokból származó diákok számára. A már említett esettanulmány kitér arra is, hogy a szegény családból származó diákok esetében, azon között a diákok közt, akik diákhitelt vettek fel, és azok között akik nem különbség figyelhető meg az egyetemi diploma megszerzésének arányait illetően. Azon egyetemi hallgatók esetében, akik a tanulmányaikat kezdő első évben igénybe vették ezt a finanszírozási forrást előny figyelhető meg azokkal az egyetemi hallgatókkal szemben, akik nem vették ezt igénybe.

Meg kell említeni továbbá azt is, hogy a diákhitel jelentős fontossággal bír azok számára, akik az előbb említett szociális kategóriából származnak, azokkal szemben, akik gazdag családokból származnak.

Megfigyelhető tehát, hogy Finnország esetében három fő finanszírozási forrást lehet elkülöníteni, az egyetemi hallgatók fenntartását illetően. Ezek tehát a következők:

- részmunkaidős állás
- diákhitel
- szülői támogatás

Legtöbb esetben az egyetemi hallgatók havi bevétele ezen három típusú forrásból tevődik össze. A pénzügyi függetlenség elérése érdekében, a diákok megpróbálnak ez első kettőre koncentrálni, azaz az évek során a szülő támogatás mértékét egyre kisebbre lecsökkenteni. az első két finanszírozási forrás igénybevétele esetén azonban a következő tendencia figyelhető meg:

A felsőfokú intézmények elkezdésének első évében, a hallgatók kerülnek a diákhitel felvételét, az eladósodás elkerülése végett, emiatt elsősorban részmunkaidős állásokhoz folyamodnak. Ekkor a bevételeik tehát ezen típusú állásokból származó fizetésből, valamint a szülői támogatásból tevődik össze. Néhány tanulmányi év elvégzése során azonban észlelik, hogy a túl sok részmunkaidős munka a diplomaszerzés rovására, vagy a tanulmányi évek jelentős meghosszabításához vezethet. Ekkor fedezik fel a diákhitel igénylésében rejlő lehetőségeket, és elkezdik helyettesíteni a munkából származó bevételek egy bizonyos részét a diákhittelből származó bevételekkel. Azt a következtetést lehet tehát levonni, hogy a diákok, ha megtehetik, inkább az utolsó tanulmányi években vesznek fel hitelt, addig pedig megpróbálják saját munkájuk erejéből megkeresni a szükséges havi bevételt. Ez azonban sok esetben negatív hatással lehet a tanulmányokat illetően.

2.2. Magyarország diákhitel rendszerének elemzése

Magyarországon a hitelpolitikai rendszer bevezetésére 2001-ben került sor.

Sikerült kialakítani egy olyan rendszert, amely hatékonynak bizonyult, ugyanis a nemfizetési arány viszonylag alacsonynak mondható, pontosabban 1-2%-nak, valamint az adminisztrációs költségek is évente a portfólió 1%-a körül mozognak.

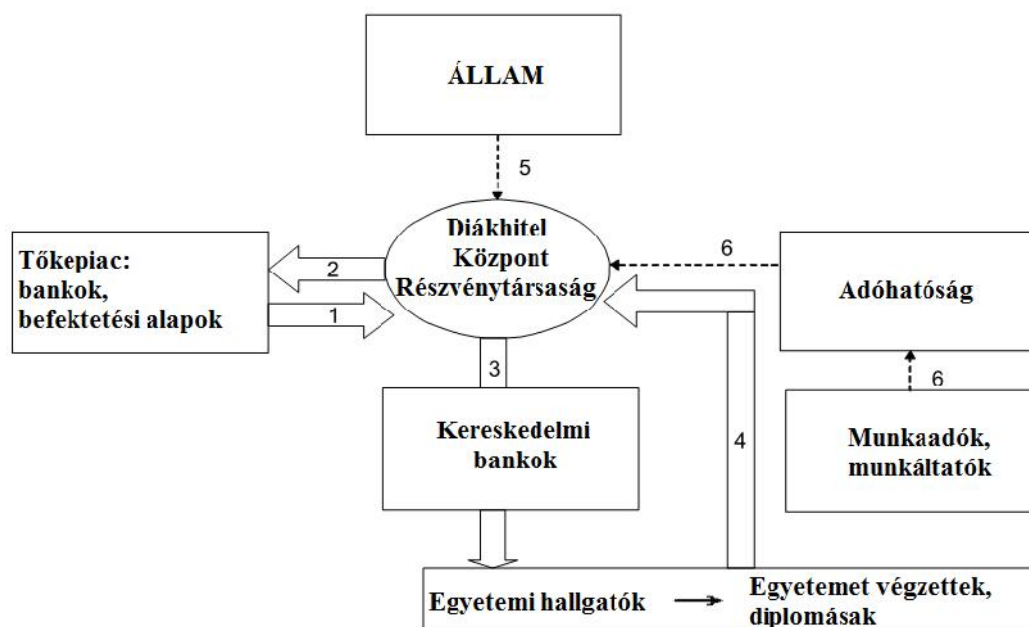
Ami igazán egyedivé teszi a magyarországi modellt nemzetközi hasonlatban az a következő négy főbb jellemző:

- általános feltételek és hozzáférhetőségek
- törlesztés a jövedelem függvényében
- magánfinanszírozás
- önfenntartó(zéró-profit) nélkül működő állami támogatás

A Magyarországi hallgatói hitelpolitikai modellt Nicholas Barr fejlesztette ki, egyik fontos előnye pedig számos más országban kidolgozott modellel szemben pedig az, hogy rugalmas a környezeti változásokra.

Ez fontos jellemző, ugyanis számos országban a diákhitel rendszer hatékonytalannak bizonyult, a makroökonómiai sokkoknak következtében. A makroökonómiai folyamatok befolyással vannak a hitel visszafizetését, valamint az adminisztratív költségeket illetően, és ez a két változó határozza meg azt, hogy egy ország hallgatói hitelpolitikája hatékony, valamint, hogy sikerül-e egy optimális diákhitel modellt megfogalmaznia/bevezetnie.

Az alábbi ábra a magyarországi diákhitel modellt vázolja fel:

3. Ábra Magyarországi diákhitel modell

Forrás: Saját szerkesztés, Berlinger, E. (2009): An Efficient Student Loan System: Case Study of Hungary alapján, 258. oldal

Ahogy a fenti ábrán is látható, a Diákhitel Központ Részvénytársaság a tőkepiaci forrásokból finanszírozza az egyetemi hallgatókhoz eljuttatott hitelt, közvetlenül bankszámláikra utalva.

A hitelvisszafizetések, amelyek az egyetem elvégzése utáni egyéni jövedelmek százalékaként vannak meghatározva, a Diákhitel Központ Rt.-nek vannak juttatva közvetlenül, amelyeket pedig a vállalat a tőkepiaci kölcsön visszafizetésére fordít. A jövedelemmel kapcsolatos információkat az Adóhatóságok, a garanciát pedig az állam biztosítja.

A kölcsön visszafizetése konkrétan a következőképpen történik:

1. lépés: X. év őszén, az Adóhivatal informálja a Diákhitel Központ Rt-t az adós X-1.-évi jövedelméről
2. lépés: a Diákhitel Központ Rt. kiszámítja az adós X-1. évi bruttó jövedelmének a 6%-át. Az eredményt tizenkettővel osztják, és ez lesz a havi visszafizetési kötelezettség X+1. évre nézve.

A diplomaszerzést követő első két évben, az adós az akkor aktuális minimálbér 6%-át fizeti évente.

Abban az esetben, ha a havi törlesztéssel késik az adós, nem megfelelő összeget fizetett be, vagy abszolút nem jelentkezik, a Diákhitel Központ Rt. köteles közbelépjen akár telefonhívással, vagy figyelmeztető levelek küldésével.

Hat hónapos késés után a követelések összegződnek, és az Adóhatóság hatáskörébe tartozik, hogy visszaszerezze az összeget. Emellett, a nem fizetők nevei megjelennek a bankokon belüli információs listákon (rossz minőségű hitelfelvevők listája), aminek következtében lehetetlenné válik számukra bármilyen banki hitel felvétele az elkövetkezendő öt évre nézve.

Ahogy az ábra is illusztrálja, a Magyarországi diákhitel modellben nincs direkt állami támogatás. Ennek következtében, a hallgatói hitel paraméterei nem befolyásolják az eladósodottságot. A kölcsön összege megközelítőleg az egyetemi hallgatók megélhetési költségeinek felét fedezi, legtöbb esetben pedig a tartozás az egyetem elvégzése után nem haladja meg az első évi bruttó jövedelmet (a törlesztés összege 6%-a a bruttó jövedelemnek).

A hitel kamatlába egyenlő a finanszírozási költség (az államkötvény árfolyamát csekély mértékben meghaladó összeg) a kockázati prémium (amelynek mértéke 2%) valamint az adminisztrációs költség (mértéke 1%) összegével.

Becslések alapján, a visszafizetés átlagosan, a felsőfokú intézmény elvégzését követő 12-15 éven belül megtörténik. A kölcsönök visszaszerzésének a mechanizmusa hatékonynak bizonyult: a visszafizetések 98%-a megtörtént, amíg az adminisztrációs költségek területén megközelítőleg 1%-os fennálló tartozás maradt.

A következőben ismertetni szeretném a hallgatói hitel igénybevételének feltételeit, valamint a hitel igénylésével, folyósításával valamint törlesztésével kapcsolatos fontosabb információkat, melyek alapjául a magyarországi diákhitelt szabályozó Kormányrendelet szolgál.

A hallgatói hitel igénybevételének feltételei

A magyarországi hallgatói hitelrendszerre és Diákhitel Központra vonatkozó szabályozásokat a Magyar Köztársaság 119/2001-es Kormányrendelete tartalmazza.

Ezen Kormányrendelet alapján, a hallgatói hitel igénybevételének feltételeit három cikk szabályozza. E három cikk tartalmazza a hallgatói hitel igénylésének kizárólagos feltételeit, a hitel felvételének időtartamára vonatkozó, valamint a felvehető hitel összegére vonatkozó szabályozásokat.

A Magyarországon igénybe vehető hallgatói hitel igénylésének kizárólagos feltétele az, hogy az igénybevevő a hitel igénylésének időpontjában a 35. életévét még ne haladja meg, valamint felsőfokú akkreditált iskolai rendszerű szakképzésben, vagy a felsőoktatási intézmény által folytatott akkreditált főiskolai és egyetemi szintű képzésben vegyen részt (ez államilag finanszírozott, illetőleg költségtérítéses is lehet).

A hitel igénylésekor a hallgatónak nem lehet érvényes hallgatói kölcsönszerződése a Diákhitel Központ Rt.-vel, hallgatói vagy tanulói jogviszonya pedig nem szünetelhet.

Ami a hallgatói hitel felvételének időtartamára vonatkozó szabályozást illeti, ezt a típusú hitelt tanulmányi félévenként legfeljebb 5 hónapra vonatkozóan, a felsőfokú akkreditált iskolai rendszerű szakképzés esetén a szakmai és vizsgakövetelményben meghatározott, egyetemi és főiskolai alapképzés esetén pedig legfeljebb a beiratkozás szerinti szak képesítési követelményében meghatározott képzési idő tanulmányi hónapokban kifejezett mértékének megfelelő időtartamra lehet felvenni.

Fontos megjegyezni, hogy a Magyarországon hatályban lévő rendelet alapján, egy hallgató kizárólag egy érvényes kölcsönszerződéssel rendelkezhet.

A felvehető hallgatói hitel összegét illetően, a 2001/2001. tanévben havi minimum 10.000 Ft-nak, a legnagyobb összege havi 20.000 Ft-nak megfelelő összeg. 2002/2003-as tanévtől a maximális határt viszont 25.000 Ft-nak megfelelő összegre módosították. Ez jelen pillanatban viszont 40 000 Ft.

A hitel igénybevételét illetően, a hallgatói hitelt a hitelfelvevő- választása szerint- havonta részletekben vagy tanulmányi félévként egy összegben veheti igénybe. A felvehető hallgatói hitel minimális és maximális összegét, vagy a köztes összegeket a Diákhitel Központ Rt. köteles a tanulmányi félév megkezdése előtt 7 nappal két országos napilapban, valamint hirdetményként a felsőoktatási intézményben közzétenni.

A hitelfelvevő a hallgatói hitel felvételéről a Diákhitel Központ Rt.-vel határozatlan időre szóló kölcsönszerződésben állapodik meg.

A hallgatói hitel igénylése

Elsősorban fontos megemlíteni, hogy a 119/2001-es Kormányrendelet alapján, ha a hallgató több felsőoktatási intézménnyel áll egy időben hallgatói jogviszonyban, hiteligénylését csak az egyik, általa választott intézménnyel fennálló jogviszony alapján kezdeményezheti.

A hitelfelvevő a tanulmányi félév során a tárgyév december 15-éig, illetőleg a tárgyév május 15-éig kezdeményezheti a hallgatói hitel felvételét, a hitel igényléséhez szükséges dokumentumok kitöltésével. A kölcsönszerződés nyomtatványaihoz a Diákhitel Központ Rt. által közleményben megjelölt helyeken lehet hozzájutni.

Ezt követően, a hitelfelvevő a kölcsönszerződést a Diákhitel Központ Rt. üzletszabályzatában meghatározott példányszámban tölti ki és írja alá. A hitelfelvevő a kitöltött és aláírt kölcsönszerződést a meghatározott mellékletekkel a Diákhitel Központ Rt. által közleményben megjelölt helyeken - a szerződésben szereplő adatok alaki és formai ellenőrzését követően - a Diákhitel Központ Rt. részére leadja.

A felsőoktatási intézmény hatáskörébe tartozik a hitelfelvevők hallgatói jogviszonyával kapcsolatos adatokat a beiratkozott hallgatókról a Diákhitel Központ Rt. által elküldött adatokkal összevetni, majd ennek eredményét elektronikus információközléssel elküldeni a Diákhitel Központ Rt. részére.

Az adatok ellenőrzése után a hallgatói hitelösszegek folyósítása visszamenőlegesen - a tanulmányi félév kezdetére - elkezdődhet, illetve folytatódhat.

Ha a hitelfelvevő az aktuális kamatmérték ismeretében szeretne dönteni az igényelt hitelösszeg mértékének megváltoztatásáról, ezt a tárgyi év szeptember 30-ig, illetőleg február 28-ig teheti meg.

A hallgatói hitel folyósítása és törlesztése

Végül, de nem utolsó sorban kitérnék a hallgatói hitel folyósításának és törlesztésének jogi szabályozására. A hallgatói hitelt a Diákhitel Központ Rt. a hitelfelvevő részére a folyósítás

időszakában havonta részletekben, vagy tanulmányi félévenként egy összegben a tárgyi hónap 15-éig bocsátja rendelkezésre. Ez banki átutalással történik a Diákhitel Központ Rt. által a hitelfelvevő bankszámlájára.

Abban az esetben, ha a hitelfelvevő szünetelteti a hallgatói jogviszonyát, a Diákhitel Központ Rt. nem folyósítja a hallgatói hitelt. Ha a hallgatói jogviszony szüneteltetése véget ért, vagy a hallgató a folyósítás folytatását kéri, és annak egyéb feltételei fennállnak, a Diákhitel Központ Rt. a hallgatói hitelt tovább folyósítja. Ez esetben a folyósítás folytatására a hitelfelvevőnek egy kérelmet kell elljuttatnia a Diákhitel Központ Rt. részére, valamint egyidejűleg igazolnia kell a hallgatói jogviszonyt.

3. Javaslatok egy optimális diákhitel modell kialakítására

A diákhitel előnyeit tekintve, számos országban napirenden van a hallgatói hitelezési rendszer bevezetésének kérdése. A hátráltató tényező általában a visszafizetési kötelezettségek optimális formájának a kialakításában rejlik.

A dolgozat során ismertetett tények bizonyítják, hogy a diákhitelnek fontos szerepe van a felsőoktatásban résztvevő tanulók számára. Ez a típusú kölcsön hozzásegít a hallgatók önfenntartásához, valamint az egyre növekvő tandíjak kifizetésében is jelentős szerepet ölthet.

Számos diákhitel modellt dolgoztak már ki, de a leginkább beváltak az Ausztráliában, Nagy Britanniában, Skóciában, Angliában valamint Magyarországon implementált modelleket tartják. Ezen modellekre hárul a jelentősebb figyelem a politikusok, politikai döntéshozók által, akik arra koncentrálnak, hogy a diákhitel modellek pénzügyileg megfizethetők, politikailag pedig megvalósíthatóak legyenek. Fontos kritérium ugyanakkor az is, hogy a hallgatók ezen hitelekhez megfelelő egyszerűséggel és könnyedséggel hozzáférjenek.

Az optimális diákhitel modell kialakítása fontos a felsőfokú intézmények pénzügyi életképességét illetően, valamint azért, hogy a hallgatóknak lehetőségük legyen felsőfokú tanulmányokat elvégezniük függetlenül jövedelmüktől, vagy családi háttérüktől.

Egy optimális diákhitel modell kiválasztása során fontos meghatározni a diákhitel forma típusát: ez lehet

- a fix ütemterv típusú hitel(Jelzálog típusú hitel)
- jövedelemtípusú hitel

1. A fix ütemterv típusú hitel

Ezen hiteltípus esetén a visszafizetés havi üteme, a kamatláb, valamint a visszafizetési határidő állandó, szerződésben rögzített változók. Ami esetleg változhat, az a visszafizetés évi teherviselése. Ez függ a hitel eredeti összegétől, a kamatlábtól, a visszafizetési periódustól

valamint attól, a havi visszafizetési összegnek a hitelfelvevő havi vagy évi jövedelméhez való összehasonlításától.

2. A jövedelemtípusú hitel

Ezen hiteltípust bővebben elemeztem a dolgozatom előző részében. Ismétlésképpen csak annyit említenék meg, hogy ami állandó változóként szerepel az a havi vagy évi visszafizetési teher valamint a kamatláb. Az a változó, amely esetleg változhat ezen hiteltípus esetében (a jövedelmek mértékének valamint a az egyéb bevételek függvényében), az a visszafizetési határidő, azok számára, akik hamarabb visszafizetik tartozásaikat, valamint a hitel végső költsége azon hitelfelvevők számára, akik nem fizetik ki a felvett hitelt.

Ezen két hiteltípuson kívül a szakirodalom megemlíti még egy harmadikat is, amely az előző kettő ötvözeteként van meghatározva.

Romániában is többé-kevésbé ismert a diákhitel fogalma, azonban az optimális modell kialakításának folyamata még nagyon az elején tart.

Létezik egy úgynevezett Tanulmányi Ösztöndíj valamint Hitel Ügynökség (Agentia de Credite Si Burse de Studii), amely létrehozásának a célja az volt, hogy a hallgatói hitelrendszer alkalmazásának alapjául szolgáló metodológiai szabványokon dolgozzon.

Romániában jelenleg úgymond diákhitelek csak néhány kereskedelmi bank kínálati palettáján találhatók meg, ezek viszont nem kimondottan előnyösek/hallgató-barátok, a magas költségek szempontjából.

2010-ben egy kutatást végeztek a Kolozsváron tanuló hallgatói körökben, amely kutatás többek között diákhittel kapcsolatos kérdésekre is kitért. A megkérdezettek 49,8%-a szülői támogatásból finanszírozta tanulmányait, míg 21,5%-a alapvetően saját maga finanszírozta ezt. A hallgatók többi része egyéb forrásból, vagy részben más(rokoni, házastárs) részben pedig saját forrásból tudta a tanulmányaihoz szükséges pénzösszeget megteremteni.

Arra vonatkozólag, hogy Romániában a diákhitel új-és egyelőre csak hipotetikus-dolog, amelyet kevésbé ismernek, nem tudják hogyan működik, vagy milyen következményekkel jár, arra a kérdésre való válaszok adnának magyarázatot, hogy *Amennyiben lenne lehetőség diákhitelre, igényelnéd?*. A válaszadók négyötöde akkor sem igényelné a diákhitelt, ha lenne rá lehetősége. Tehát az előzőekben felsoroltakat ezen válaszok is bizonyítják.

Azon diákok közül, akik venneének fel diákhitelt, azon paramétereket tartják a legfontosabbnak, mint az átlagos hitelkonstrukciónál alacsonyabb kamatláb, ha a munkába állás időpontjától kezdődően kellene visszafizetni és a hitel igénylésének lehetősége nem függne a szociális háttértől. Ezek a válaszok tehát gyakorlatilag azt jelentik, hogy ha ezek a feltételek teljesülnének, ezzel téve elérhetővé diákok számára is, más hitelektől eltérően, akkor vennének fel hitelt, akiknek a leginkább szükségük van rá, de nem csak ők.

A diákhitel elköltését illetően, a válaszadók 40%-a a tandíj kifizetésére, 34,3%-a pedig a fenntartási költségek kifizetésére költené. A hallgatók a legkevésbé életszínvonaluk növelésére költenék a diákhitelt.

A dolgozat során számos helyen szó esett arról, hogy miért is fontos egy optimális diákhitel rendszer kialakítása. Hosszú távon egy állam számos előnyben részesülhet, ha figyelmet fektet a felsőoktatás működésére. Az oktatási intézmények finanszírozása során minőségi oktatást eredményezhet, a felsőfokú intézmények, valamint a hallgatók finanszírozása során pedig olyan eredmények érhetőek el, amelyek az ország gazdasági fejlődéséhez, versenyképességének fejlesztéséhez vezetnek.

Számos országban sikeresnek bizonyult a diákhitel bevezetése, véleményem szerint pedig Románia esetében is pozitív hatás lehetne megfigyelhető egy ilyen típusú hitel bevezetésének következtében. Az országban számos leérettségizett diák nem tudja elkezdni az egyetemet családi háttér miatt, vagy számos egyetemi hallgató tanulmányait nem fejezi be a magas egyetemi valamint megélhetőségi költségek miatt, vagy munkát vállal még a tanulmányi évek ideje közben.

Egy optimális diákhitel kialakítása következtében ezen tényezők bizonyos része kiküszöbölhető lehetne, és a felsőfokú oktatás minőségét, valamint az itt tanuló hallgatók számát, és tanulmányi éveik periódusát illetően pozitív változást lehetne eredményezni.

Forrás

1. Asplund, R., Abdelkarim, B.O. (2009): *Student Loans and the Likelihood of Graduation: Evidence from Finnish Cohort Data*
2. Argaylis Lips, A.J. (2011): *A Typology of Institutional Loan Replacement Grant Initiatives for Low- and Moderate- Income Students*
3. Barr, N., Berlinger, E., Dumcius, R., Gausas, S., Gilly, Gy., Macadie, H., Nemeslaki, A., Papp, E., Repeckaite, D. (2009): *Feasibility study on student lending*
4. Berlinger, E. (2009): *An Efficient Student Loan System: Case Study of Hungary*
5. Johnstone, B.J. (2009): *ConventionalFixed-schedule versus Income Contingent Repayment Obligations: Is There a Best Loan Scheme?*
6. Shen, H., Ziderman, A. (2008): *Student Loans Repayment and Recovery: International Comparisons*
7. Vossensteyn, H. (2004): *An inventory in 24 European countries. Background report for the project on the portability of student financial support*
8. Vossensteyn, H. (2009): *Challenges in Student Financing: State Financial Support to Students – A Worldwide Perspective*
9. Ziderman, A. (2009): *Promoting Access of Disadvantaged Groups Through Student Loans: Prerequisites for Success*
10. A Magyar Köztársaság 119/2001-es Kormányrendelete
11. Alianta National a a Organizatiilor Studentesti din Romania, hivatalos honlap, http://www.anosr.ro/download/pozitii_oficiale/Pozitia_ANOSR_referitoare_la_Agentia_d_e_Credite_si_Burse_de_Studii.pdf, letöltés ideje: 2012. április 18
12. Diákhitel Zrt. hivatalos honlapja, <http://www.diakhitel.hu/index.php/hu/a-diakhitel-legfontosabb-jellemzoi>, letöltés ideje: 2012. március 28

13. Az Oktatási, Audiovizuális és Kulturális Végrehajtó Ügynökség hivatalos honlapja,
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/091EN.pdf,
letöltés ideje: 2012. június 10
14. Az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete(UNESCO)
hivatalos honlapja,
http://www.iiep.unesco.org/fileadmin/user_upload/pdf/Brochure_IIEP_Pubs_on_HE_revised_Jul_09.pdf, letöltés ideje: 2012. június 10